

Martina Potisk

Svetlana Makarovič: Zima vezilja.

*Ilustracije Andrej Brumen Čop.
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2016.*

Kljub igrivemu naslovu, ki bi zlahka krasil naslovnico kake poučne pravljice, ostaja pesniška zbirka Svetlane Makarovič *Zima vezilja* z obema nogama oziroma, bolje rečeno, z vsemi svojimi verzi trdno na tleh. Tukaj seveda ni mišljeno, da bi se od togote ali neskončnega obupa brcala v tazadnjo, zraven pa si po bikoborsko pulila lase, pardon, platnice, temveč da je povsem verodostojno in brez prisilnega jopiča priraščena na temelje realnega sveta. Tako že skraja jemlje pregrinjalo z istega pomenskega obnebja, kot ga med drugim gojita pesničini zbirki *Volčje jagode* (1972) in *Tisti čas* (1993), ki kritično osvetlujeta idejo človekovega službovanja zlu. S to razliko, da je njuna notranja logika po eni strani domišljijско razgibana, po drugi pa moralično preudarna, zaradi česar je zanju značilno vzdušje razkroja, kakršnega naravi zadaja človek s svojo agresijo, zares presunljivo. Kakor koli, *Zima vezilja* očitno nima namena tekmovati s svojima starejšima "sestrama". Ker še ni (pravljичno) zgubana in betežna, rajši odjadra čez drn in strn, tja do Dežele vzhajajočega sonca, kjer jo pričakata japonska umetnost haikuja in iz nje izvirajoča zavest, da je "prava" poezija zgolj in samo odtis neizgovorljivega trenutka. Tamkaj se naša s snegom in ledom počesana mladenka nemudoma prelevi v estetsko samostojec organizem, iz katerega kar dežujejo skrbno izbrane besede, ki z natančno odmerjenimi in ostrorobimi trzljaji sevajo globoko pod površje bralčeve zavesti.

Zima vezilja torej niti najmanj ne beži pred bralčevim pogledom, najsi je ta še tako preiskujoč, temveč ostaja zvesta neuklonljivi drži, skozi katero se steguje v odtekajoči trenutek in čas. Pri tem ji družbo delajo "osivele" akvarelne risbe Andreja Brumna Čopa, ki bralcu na papirnatem pladnju servirajo obrise gole, mrzle in neskončno puste zimske pokrajine. Nič čudnega, da plašč, ki ga omenjeni slikar poklanja gospe Zimi, greje eno samo zgodbo, in sicer zgodbo samozadostne narave, katere obstoj je neodvisen od človekovega zavestnega osmišljanja sveta. Kajti: "Steklene niti. / Kdo veze nove steze? / Zima vezilja." Kot namigujejo navedeni verzi, ki obenem uvajajo pričujočo pesniško zbirko, gospa Zima še zdaleč ni nebogljena ročnodelka, marveč nadarjena in samohodna čudodelka, ki z izjemnim občutkom za detajl zmeraj znova dokazuje svojo moč. Še več, ker v naročju nosi kar dve čarobni paličici, stari zaveznici poezije haikuja, ki slišita na ime "beseda, ki zareže" in "beseda, ki oznanja letni čas", ostaja neuničljiva ledena kraljica. Z njuno magijo namreč nadzoruje svet zloveščega poroga in sublimnega povračila, na ozadju katerega opominja človeka, tega najbolj krutega in nasilnega vladarja, da v njem ni četrt toliko heroja, za kakršnega se ima. Že zato ne, ker je dobro znano, da kdor seje veter, žanje vihar. Ali: "Nag in premražen. / Hišo bodo zrušili, / vija vaja ven."

Pesniška zbirka Svetlane Makarovič *Zima vezilja* je ogrnjena v izjemno prečiščen verz, iz katerega druga za drugo švigajo ostre puščice, naperjene proti človekovi avtoritarni zavesti. Pesnica svoj notranji nemir izkazuje z rezkejšimi besedami in besednimi zvezami, skozi katere kritično dojema tuzemsko resničnost v vsej njeni (človeški) neizmerni neobčutljivosti. Tako išče stik z nekdanjo svetostjo življenja in enovitostjo sveta, ki je dvojnega izvora: "Dvoje objetih. / Veje žive in mrtve. / Prepletajo se." Pri tem je temeljita in neomajna, naslanja se na letni čas zime, ki mu je izbrisana krona domačnosti, kajti zimski meseci so zanjo sinonim votlega bivanja, mirovanja in celjenja ran. Četudi kažejo grenko in klavrno podobo, ljudske vraže učijo, da učinkovito iztrebljajo kali zla, saj zvezde (starodavni simbol očiščenja) pozimi žarijo najsvetleje. Bržčas z nič manj jasnim sijem, kot ga imajo pričujoči haikuji, medtem ko takisto oznanjajo, da sneg in žled pod seboj ne pokopavata le odmrlih drevesnih vej, marveč tudi negativne nagone človeštva. Ti se namreč često izneverijo svojemu stvaritelju, človeku, na kar cilja tudi naslednja sarkastična karikatura, ki jo naznanja slikovit dialog med sosednjima haikujema: "Žled čez vrbin lok. / Človek nastavljal pasti. / Le ena prazna. /// Prst kaže navzdol. / On pod zmrznjeno rušo. / Zdaj mu ni več mraz."

Pesniški svet *Zime vezilje* je zlovešč in mračen, največkrat omejen na silovita občutenja samote, maščevanja in sovraštva, ki dobro vedo, kako naj dregnejo bralca. Tisto za njimi, kar z večšo roko izrisuje bivanjsko tragiko in etično nizkotnost sodobnega človeka, namreč ni nič drugega kot osvobodjena beseda, ki neustavljivo dere po pobočju bolečine in zama. Pesniški subjekt je zatorej izrazito odmaknjen, brezdane zvest silnicam razkošne imaginacije, na ozadju katere obelodanja idejo, da človek zgodovinsko realnost sicer naseljuje kot samooklicani zmagovalec, vendar boje z naravo in s šibkejšimi od sebe dobiva izključno kot moralni slabič. Nič čudnega, da so njegova samodrška ravnanja čedalje bolj grozljiva, pri čemer nimajo ne konca ne kraja: "Žica, ki rani. / Mokre boste nogice. / Na drugi strani." In še: "Deček negiben. / Rdeča lisa na snegu. / Jaz nisem mati." Tako se pred bralcem naglo grmadijo "okostnjaki", ki s seboj nosijo pričevanja o današnji nečloveški in brezdušni družbi. Ker je zadnje čase za razliko od revščine, lakote ali begunske krize večjega pomena "dobro ime", pričujoča pesniška zbirka ustoličuje igro vlog in odločno zavrača zlagano človeško solidarnost. To ji omogoča, da pretanjeno in brez odvečnega emocionalnega naboja poantira tudi najbolj izkrivljene družbene "resnice", kakršna je naslednja: "Tujkino dete. / Ta zima ga bo vzela. / Potlej bo laže."

Zima vezilja avtentično naslavlja ozračje okorelega in mrzkega mišljenja, v katerem vladajo zle slutnje in značilne znanilke razkroja (pasti, ptice, kosti). Te imajo nemajhno moč, saj so v svojem bistvu obarvane z odtenki "murnovske" zavesti, ki razkriva, da je narava več kot "samo" emblematična konstelacija človeške duše. Zna biti, da je omenjena pesniška zbirka ravno zato izostrena v metaforično utelešenje grozljivega uničenja, katerega posledice občutijo vsa živa bitja: "Smrčki v brlogu. / Mrtva lisica v snegu. / Leskeče se žled." Tako *Zima vezilja* že skraja objema simbolne konotacije transzgodovinskega (tudi ekološkega!) kaosa, nemalokrat izraženeega z ambivalentnim odnosom med rabljem in njegovo žrtvijo: "Skozi vejevje / mrzle človeške oči. / Vroči brizg krvi." Kaže torej, da imajo pričujoči haikuji mnoga dialoška in semantična križišča, zaradi česar so se zmožni takojci združevati v nadrejene in asociativno sklenjene enote. Ker istočasno sledijo tradicionalni formalno-ritmični izgradnji brez skladenjskih in besednih anomalij, strumno korakajo na mestu, kjer se srečujejo in medsebojno združujejo entitete živega in mrtvega, zlega in dobrega, domišljije in realnosti, nežnosti in krutosti, sedanjosti in večnosti.

Pesniški jezik *Zime vezilje*, na ozadju katerega žuborijo odtenki nemirne zimske narave, voljno odmerja prostor gibki in organski realizaciji povedanega. To je ne nazadnje tudi pričakovano, saj poezija haikuja praviloma

uokvirja miniaturne, enokitične in nerimane besedne umetnije z običajno nerastočo intonacijo, ki inscenirajo askezo doživljanega trenutka. Tokrat so njene pomenske koordinate sicer dodatno obtežene z odkruški starobitnega ljudskega izročila, ki pred bralca še posebej mojstrsko projicirajo dogajanje v pesničini notranjosti. Tako se do zadnjega verza stikajo in križajo notranja in zunanja stanja pesniškega diskurza, katerega bitje določajo resnobnejši podtoni v kombinaciji z nezanemarljivim ironičnim glediščem. Ti so najmogočnejši tedaj, ko bolj ali manj dobesečno žvenketajo skozi ljudske obrazce, besedja ali fraze, pri tem pa pomenljivo zabrisujejo svojega označenca: "Pušelj mora bit. / Pozimi pa ne cveto. / Odseka prste." Že res, da *Zima vezilja* svoj besedni zaklad mnogo manj zagnano od *Pelin žene* (1974) plemeniti z elementi ljudskega, mističnega ali baladnega, vendar je njena notranja logika še zmeraj dvojna. Pesniška zbirka namreč po eni strani jasno in glasno izreka zvestobo imaginariju ljudske pesmi, po drugi pa ga samoniklo razširja s poetiko samosti in umiranja. Kar zveni iz ozadja, je učinek izzivalne potujitve, ki suvereno nadkriljuje izvorno doktrino haikuja.

Pesniški subjekt *Zime vezilje* jemlje slovo z naslednjimi verzi: "Ptički, vprašam vas. / Al' bo že skoraj pomlad. / Ko nas več ne bo." Če torej vemo, da za dežjem običajno posije sonce, je jasno, da tudi najsevernejša zimska pokrajina enkrat dočaka pomlad. *Zima vezilja* očitno ni nobena izjema. Le čas morda še ni najprimernejši. Kajti: "Novi zameti. / Pesem na oni strani. / Kupi papirja." Kaže, da omenjena zbirka rajši ostaja glasna klicateljica novega jutri, ko bo človek zmožen namesto koristoljubja in škodoželjnosti malikovati socialno, ekološko in moralno dovzetnejšo družbo. Ni si težko predstavljati, da bi na ozadju takšne "pomladi" nezadržema vznikali ne le zvončki in trobentice, temveč predvsem človeška naklonjenost bližnjiku in – ne nazadnje – poeziji. Do takrat pa zasledujmo "pomladanska", človekoljubna pota vsaj tako elegantno, kakor se tega loteva *Zima vezilja*, torej izrazito neomajno in brez enega samega "protokolarnega" zdrsa.